

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ,
АСПІРАНТІВ, СПІВРОБІТНИКІВ ТА СТУДЕНТІВ**

(Суми, 21-22 квітня 2016 року)

Суми
Сумський державний університет
2016

1. Колісник Л.О. Розвиток емоційного інтелекту як чинника запобігання самотності в юнацькому віці / дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Колісник Людмила Олексіївна. – Київ, 2016. – 307 с.
2. Комарова А.И. Культурно–психологические особенности взаимосвязи ценностей и эмоционального интеллекта : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.05 «Социальная психология» / А.И. Комарова. – Саратов, 2011. – 25 с.
3. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект : концептуалізація феномену, основні функції (монографія) / Е.Л. Носенко, Н.В. Коврига. – К. : Вища школа, 2003. – 126 с.
4. Salovey P. Emotional intelligence / P. Salovey, J.D. Mayer // *Imagination, Cognition and Personality*. – 1990. – № 9. – pp. 185–211.
5. Thorndike E.L. Intelligence and its uses / E.L. Thorndike // *Harper's Magazine*. – 1920. – # 140. – pp. 227–235.

ФІЗИКАЛІСТСЬКА СТРАТЕГІЯ MIND-BODY PROBLEM

Лебідь А. Є., докторант

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)

Послуговуючись метафорою Д. Деннета, яку він виголосив у своїй книзі[1], на сьогодні проблема свідомості є чимось на зразок «brainstorms» не тільки в площині аналітичної філософії, а й на маргінесі когнітивних, суспільно-гуманітарних та природничих наук [2]. Доречно сказати про те, що проблематика свідомості не є новою для філософського та наукового дискурсу. Заактуалізованість же філософської та наукової аналітики проблеми свідомості у ХХ ст. (зокрема, в контексті аналітичної філософії) зумовлена, насамперед, й появою та потребою дослідити та осмислити перспективи та здобутки розвою «штучного інтелекту», когнітивних наук тощо. Важливість і невимірюваність поняття свідомості породжує чимало точок зору аби наблизитися до розв'язку цієї давнішої проблеми, «останнього бастиону традиційної філософії».

В контексті нашого дослідження необхідним видається заактуалізувати увагу на проблемі свідомості в її реалістській та антиреалістській репрезентації. Чому постає питання такого характеру? На нашу думку, осмислення та усвідомлення реальності як такої із необхідністю передбачає існування суб'єкта пізнання. Відтак, розуміння об'єктивної реальності як незалежної від поглядів, думок, вподобань тощо суб'єкта пізнання вимагає поставити питання про

феномен свідомості і, зокрема, про його реальність чи-то нереальність, а також визначення істиннісного значення висловлювань, що містять ментальні терміни.

Як вже зазначалося, аналітика феномену свідомості не є новою, в ній ми можемо виокремити декілька засадничих стратегій або парадигм, які акцентують увагу на тому чи іншому аспекті дослідження цього феномену. Так, зокрема, О. Косілова [3] виокремлює декілька парадигм у філософії свідомості: картезіанську, трансцендентальну (І. Кант); феноменологічну (Е. Гуссерль) і «сучасні наукові парадигми» (логічний біхевіоризм, матеріалізм, діяльнісний підхід, психоаналіз, аналітичну філософію свідомості тощо). Авторка певна того, що, аби дати адекватну дефініцію поняттю «свідомість», необхідно розрізнити суб'єктну та безсуб'єктну складові психіки. Редукуючи філософські теорії свідомості до тої чи іншої психологічної школи, О. Косілова висноує, що психологія як емпірична наука принципово не може вивчати таку здатність свідомості, як трансцендування, яку вона віддає на поталу філософії. Відтак, зауважується, із чим не можна не погодитися, що як для психології свідомості, так і для її філософських теорій, необхідна побудова такої «базової» парадигми, яка б враховувала принципову неповноту в дослідженні феномену свідомості.

Д. Дубровський [4] поставлену проблему розглядає з більш універсалістської позиції, заактуалізовуючи її у класичній термінології: об'єктивний ідеалізм, суб'єктивний ідеалізм, дуалізм, матеріалізм. На його думку, свідомість є емерджентною властивістю біологічної матерії і яка у в умовах функціонування суспільних та культурних систем перетворюється на систему, що самоорганізується. Тим не менше, запропонований ним «інформаційний підхід» є оригінальною концепцією, яка посідає чільне місце в традиції осмислення феномену свідомості та суб'єктивної реальності, вістря критики якої спрямоване в тому числі і на здобутки аналітичної філософії свідомості [5].

Філософські теорії свідомості (парадигма реалізму), дуалістичні

- a) folk psychology;
- b) епіфеноменалізм
- c) емерджентизм;
- d) двоаспектна теорія;
- e) фізицизм.

Філософські теорії свідомості (парадигма антиреалізму), моністичні

- редуктивний фізикалізм;
- identity theory;
- елімінативний матеріалізм;
- біхевіоризм;
- функціоналізм.

В парадигмі антиреалізму свідомість, ментальні стани розглядаються як такі, що не мають репрезентантів у фактичності, а ментальні поняття – референтів. Антиреалістські теорії свідомості ґрунтуються переважно на матеріалістичних, фізикалістських принципах щодо феномену свідомості, *qualia*, ментальних станів тощо.

В цьому контексті слід розрізнити такі поняття як: «матеріалізм», «фізикалізм», «натуралізм». Здебільшого, ці терміни можуть розглядатися як синоніми. Хоча, певні відмінні конотації цих понять все ж таки можемо назвати. Так, «матеріалізм» наголошує на тому, що об'єктивний світ є матеріальним за своїм характером, тоді як у тому ж таки об'єктивному світові існують не матеріальні сили, поля тощо. Відтак, більш «зручним» виглядає термін «фізикалізм», який не варто розуміти як чисту філософію фізики чи-то філософію науки, а, радше, як стратегію дослідження феномену свідомості, зорієнтовану на успіхи фізичної науки із її значним онтологічним та епістемологічним авторитетом серед інших наук. Натуралізм у традиційному розумінні є світоглядною позицією, що заперечує наявність надприродної, трансцендентальної реальності, чогось такого, що перебуває поза межами світу природних законів або ж є більш фундаментальним за нього. Щодо натуралізму, то йому не слід закидати редукціонізм та саентизм, властиві фізикалізмові, хоча він і наголошує на високому епістемологічному потенціалові науки.

Фізикалістська стратегія дослідження феномену свідомості полягає у визнанні основоположними таких принципів:

- «фізичне» це те, що таким вважають фізики і до чого філософи не мають стосунку, а фізикалізм, у такому разі, постає як концепція, що постулює виключно існування сутностей фізики, які підпадають під дію фізичних законів. Таке розуміння фізикалізму наголошує на його онтологічному статусі із моністичним розв'язком *mind-body problem*;
- заперечення декартівської дихотомії *res extensa* та *res cogitans*;
- віра у можливість побудови «єдиної науки» на базі фізики із обґрунтуванням єдності та універсальності наукового знання;
- свідомість є частиною моністичної матеріалістичної каузально-детерміністичної картини світу;
- об'єктивізм;
- екстерналізм;
- інтерсуб'єктивність.

Якщо заглибитися до витоків аналітичної філософії, зокрема, до її неопозитивістського варіанту, то вирішення *mind-body problem* вбачалося доволі легкою справою: через застосунок діючих у науці методів об'єктивного дослідження, редукціоністських за своїм характером.

Пропонувалося, зокрема, Р. Карнапом позбутися від «радикального менталізму» із його оптимістичною візією щодо можливості рефлексії феномену свідомості з позиції першої особи та за допомогою референційних ментальних категорій.

Редукціонізм психічного до фізичного у неопозитивістській версії означає об'єктивізацію свідомості у термінах публічно (а не лише особисто) спостережуваних фактах поведінки, коли можливим стає їх верифікація за критеріями істинності. Філософи-аналітики фізикалістського напрямку були певні того, що перш ніж висновувати про дистинкцію фізичне-психічне, доцільно початково проаналізувати, у який спосіб мовиться про фізичне і психічне. Так, на їх думку, фізика та психологія відмінні не за характером досліджуваних об'єктів, а, радше, за мовою їх описання. Саме це уможливило трансляцію мовних виразів психології на більш досконалу мову фізики, зануляючи тим самим картезіанський дуалізм.

1. Dennett D. *Brainstorms: Philosophical essays on mind and psychology*. – Cambridge: MIT Press, 1981
2. *The Blackwell Companion to Consciousness*. - Blackwell Publishing, 2007. – 768 p.
3. Косилова Е. В. *Философия и психология о сознании* / Е. Косилова // *Методология и история психологии*. – 2009. – Т.4. Вып.1. – С. 25-45
4. Дубровский Д. И. *Проблема сознания: опыт обзора основных вопросов и теоретических трудностей* / Д. Дубровский // *Проблема сознания в философии и науке*. – М.: Канон+, РООИ «Реабилитация», 2009. – С. 5-52
5. Дубровский Д. И. *Сознание, мозг, искусственный интеллект* / Д. Дубровский. – М.: ИД Стратегия-Центр, 2007. – 272 с.